

Ka rukom rep ia u TIT OYSTER

KA RUKOM REP ÌA U TIT OYSTER

U TIT "OYSTER" BA SHU THUNG

Ìa une u jait tit ha ka ktien khasi ym pat lah ban tip thikna ìa ka kyrteng jong u, hynrei ha ìew ha hat la shu tip kyllum kum u TIT FARM.

Por Thung

Jaka Khriat - Kylla lyngkot - Naiwieng

Jaka Shit - Naiwieng - Lber

Ka por thung kaba biang eh ka long naduh u bnai Rymphang haduh u Jylliew ha ki jaka khriat ban kham lait na ki jingpang bad ki khñiang. Ha ki jaka shit pat ka por thung bad mih tit, ka dei ka por ba khlem don tit khlaw shuh ha ìew ha hat, kumta u nongrep tit u kham ìoh ka dor kaba biang.

Ki tiar bad ki jingdonkam ha kaba rep tit

1. **Jyntang kba:** U dei ban long uba khuid, stem bad kynsai bha bad bym pat shoh slap naduh ka por ot kba haduh ban da kynsew ìa u ha rynsan.
2. **Ka plastik rben:** Kaba 3 phut lane 100 cms ka lynter bad 3 phut lane 100 cms ka pynkiang na ka bynta shi synduk u skum.
3. Tyllai byrni, Tyllai snepkor/Plastik bad byrni.
4. **Ka synduk lyntang:** Kaba 1 1/2 phut lane 45 cms ka lynter, 1 phut lane 30 cms ka pynkiang bad 6 inshi lane 15 cms ka jingjylliew.
5. **Ka lyntang tynsah:** Kaba lah ban rung ha katei ka synduk lyntang khnang ban suk ban tynsah ìa u 'tang kba ha ka por thung.
6. Ka top/khiew ban shet skum.
7. **Byrni plastik:** Ban thep ìa u skum ba la daiñ ha ka por shet.

8. **Ka kor ot skum lane wait bad diengshaiñ:** Ban daiñ ïa u skum.
9. **U symbai tit (Spawn):** Shi song u symbai na ka bynta shi synduk u skum. ïa une u symbai lah ban ïoh da kaba order lypa na ka office jong u/ka Asst. Pathologist, Mushroom Development Centre.
10. **Ka ïing ne kamra ban thung tit:** Kawei na ki jingdonkam ba kongsan eh ha ka rep tit dei ki ïing kiba biang kiba da shna kyrpang kumne harum:-
  - (a) **Ka kamra shna song (Blocks):** Ka dei ban long kaba kyrpang ba la siang bha ïa ka madan da ka dewbilat ba kan ym lang um, kaba rkhiang bad ym dei ban shah rung briew pathar. Ka jaka pynshong ïa ka synduk thung ka dei ban kynjang kumba 6" ne 15 cms palat na madan. Donkam ruh ka rynsan maw hapoh kane ka karma ban pynshong ïa ka byrni skum ba lah shet khnang ba kan jiar um bad dait-thah. Dei ban buh tang ki tiar thung tit kum ki plastik bad ksai byrni ba lah shet pynthnam shwa bad ka synduk thung bad lyntang kaba khuid bad lait na ki jingphuh lang tit.
  - (b) **Ka kamra pdem:** Kane ka karma ka lah ban long kawei na ki kamra ha ka ïing shong ba la pyllait kyrpang ban pynshong ïa ki song. Ka dei ruh ban long kaba khuid, dum bad ïoh lyer bha. Ka dei ruh ban long ka bym lait khnai bad kaba lah ban ïada na ki skaiñ kiba kha pylleng ha ki thliew plastik bad pynboi ksaiñ ïa ki song tit. Shna ki rynsan siej kyrpang kawei halor kawei kiba khuid bad rkhiang bha ban pynshong kylluid ïa ki song.
  - (c) **Ka kamra pynsoh:** Kane ka karma ban wah ïa ki song ka dei ban long kaba khuid, kaba ïoh lyer pyngngad bad kaba lah ban pynsngem lynter. Lah ban shna da ka ïing dewbilat lane

ban pynduna ïa ka jinglut lah ban shna da ka ïing khyndew kaba da ka tyrpait bad tap rben da ka khyndew nangta sa tap tnum da u traw. Nalor ka jingkhang bah don kam ruh saw tylli ki thliew lyer (kumba 12" ne 40 cms sawdong ka jingheh kawei) na shadien iing bad saw tylli na sha khmat. Kata ar tylli na jrong ar tylli na trai. Haba plie ar tylli ki thliew lyer na trai kiba na khmat dei ban plie ar tylli na jrong kiba nadien bad kumta mar kylliang khnang ban rung bad mih lyer. ïa ka jingkhang bah dei ban sop da ka plastik ban ïada na ka lyer kaba jur. Hapoh kane ka kamra teh lai kyrdan ki siej pynkiang bad pynbeit laiñ ïa ki ban wah ïa ki song ba lah suh thied. (Ka jingheh ka kamra pynsoh kaba kumba 10 phut lane 3.0 m ka lynter, 8 phut ne 2.5 m ka pynkiang bad 6 phut ne 2.0 m ka jingjrong, lah ban wah kumba 40 tylli ki song ba la suh thied bha).

Ka rukom thung

1. Daiñ lyngkhot lyngkhot ïa u skum kba 1 inshi – 2 inshi lane 3-5 cms ïa u skum kba ba la daiñ.
2. Thep ïa u skum kba ba la daiñ ïa u ha byrni plastik, da tynsah, teh bha bad shet ïa u da kumne harum:
  - (a) Pynthnam ka um ha ka top/khiew. Nangta sa thep ïa ka byrni skum bad shet kumba 15-20 minut. Sei ïa ka byrni skum bad tynrong ïa ka ha ki maw ba la sait khuid lane shu sdien ïa ka, khnang ba kan jiar um bad pjah. (Ym dei ban sei ïa u skum na ka byrni tad ynda la dei ka por thung namr kane ka wanrah ïa ki khñiang bad jingpang ha u skum kba). Ban tip ïa ka jingsngem u skum shwa ban bet ïa u symbai, tynjuh da kaba shim shi kham u skum ba lah shet, bad lada khñiot um dei ban jreiñ um na u. Ka jingleh da kane ka rukom shet ka long ba teng teng ym lah ban pynbiang ïa

ka jingdon um ryntih ha u skum bad lada u skum u bun um palat, kan pynpyut ia u symbai hadien ba la thung.

(b) **Kaba shet ia u skum ba lah daiñ ha ka jinghaw um:** Da kane ka lad, pynsngem shwa ia u skum bad sa jiar noh ia ka um. (Da tynjuh ia ka jingsngem jong u kumba la batai haneng). Shna kyrpang ia u khiew shet um bad sam thliew ia ka jingtap da u prek uba 1 inshi. Thep da ki maw hapoh u khiew, sa pyndap um tang ha trai khiew bad sa tynrong ia ka kria kaba la thep da u skum ba lah pynsngem lypa, bad sa tap bha sbak da ka jingtap ba la shna kyrpang bad ia kane ka rymmiang jingtap pyndait da ka jri kaba jem bad rben bad tap bha sbak ha u khiew. (Da phikir bha ba ka thliew ba sam ha ka jingtap kam dei ban set, lym kumta u khiew shet un bthei ha ka bor jong ka jinghaw). Pynthnam ia ka um kumba ar kynta ei ei khnang ba ka jynhaw kaba mih nangta kan ioh ngam sha baroh ki bynta jong u skum. Hadien ba lah shet, phylliew noh marmar ia u skum ha ka byrni plastik kaba lah sait khuid bad phon um thnam lypa bad sa buh ha ka karma thung haduh ba un da pjah kata kumba 8-9 kynta. Da kane kaba buh kumne ka jingsngem u 'tang kba kan long kaba biang bha. Bad ki thied u tit kin pur stet bad ryntih bad ki kham khelaiñ ban ia leh pyrshah ia ki jingpang kiba lah ban don ha u skum.

3. Buh ia ka synduk shna song ha ka jaka ba la pynkhreh lypa hapoh ka kamra shna song bad pynbeit ia ki ksai byrni ha ka synduk uwei da pynieng bad ar da pynkiang. Siang ia ka plastik halor ki ksai byrni bad pynbeit bha ia ka ha kata ka rukom ba lah ban song ia u skum.
4. Thep khyndiat u skum kumba 2 inshi ne 5 cms ha synduk, phiang ryntih bad breiñ ia u symbai halor u skum. Pyndap

skum biang bad phngian bha ïa ki dong. Tynsah skhem ïa u da ka lyntang tynsah. ïai leh kumne tad ynda la dap ka synduk. Da kane ka rukom lah ban breiñ symbai kumba saw haduh hynriew synrap.

5. Sop bha da ka plastik ïa u skum bad sa teh song da ki ksai byrni ba la pynbeit bad weng noh ïa ka synduk.
6. Sam thliw (kiba rit) baroh sawdong ïa u song ba un ïoh lyer bad ruh ba u jyntang kba un ym pyut.
7. Pynbeit ïa ki song ba la dep shna ïa ki halor rynsan siej hapoh ka karma pdeng bad buh jngai uwei na u wei pat kumba ar haduh saw inshi, khnang ba u symbai tit un ïoh lyer bad lah ban suh thied ryntih.
8. Ka shim por kumba khatar haduh khatsan sngi ba u symbai tit un suh thied bad ïa kane lah ban ithuh na ki thied tit kiba lieh kiba paw ha u skum kba hapoh ka jing song plastik bad kane ka pyni ba la dei ka por ban law noh ïa ki ksai byrni bad ka plastic, the ia u song tit ba la pur thied da pynieng da u tyllai snep kor/ plastic wah ha ki siej pynkiang ba la shna kyrpang ha ka kamra pynsoh.
9. Shisien ba la wah ia ki song ha kane ka kamra, dei ban pynsngem lynter ïa ka da kaba kynshait um ia ka biar bad ka madan bad ruh ha ka juh ka por dei ban ailad ia ka lyer ban rung bad mih ha ka kamra da kaba plie ia ki thliw lyer ba la shna kyrpang. Da kaba leh kumne, hadien shitaiew ki shylluid tit kin sa mih ha ki song bad hapoh ar sngi ei ei kin sa heh bad dei ban kheit noh.
10. Ka jingheh kaba paka jong u tit ban kheit ka long ynda la plied bha ki rymmiang bad kheit da kaba bat ïa u tyllong da ki shynriah kti bad khyrwait ïa u (ym dei ban pajut jubor namar kane kan pynpra ïa u skum bad pynthut ïa ki shylluit ba dang lung kiba sdang mih ha u song.

11. Ar haduh lai sien lah ban kheit na u juh u song da kaba ïai pynsngem bad ai lyer ïa ka kamra.
12. ïa une u tit lah ban thad tyrkhong ha ki kor pyntyrykhong sa thep ha ki song plastik bym lait lyer ba un neh ka jingtyrkhong bun bnai.
13. ïa ki song kiba la dep song tit, bret noh sha ka jaka ba la pynkhreh jngai na ka jaka thung.

Ki lad jingiada ba donkam ban bud haba rep tit

1. Ka daw ba kongsan kaba pynduh jingmyntoi ha ka rep tit ka dei ka jingbymlah ban leh khuid.
2. U nongrep tit u dei ban long uba leh khuid khamtam ha ka por shet skum bad u dei ban sait bha ki kti ki kjat bad phong ki jaiñ ba khuid ha ka por thung.
3. Ka kamra shna song barabor ka dei ban ïajan bad ka kamra pdem bad jngai na ka kamra pynsoh. Ka shakiar ïing kaba khuid na ki ñiut ki ñier ne nala kiba lang um. Ka dei ban biang ki jingkhong iit bad jingkhong bah bad ka sad kaba biang. Ka madan bym lang um bad ka biar ba pushara bha da ka shun. Ka dei ruh ban long kaba rkhiang lynter, ym dei ban shah rung brierw pathar. Kan iarap shibun lada pyndonkam da ki juti ne slipper snieh.
4. Sar pynkhuid bha ïa ka kamra man ba dep pyndonkam da u sypsar uba khuid uba la buh kyrpang.
5. Ai dawai ruh hateng ïa ka kamra thung da kaba pynthnam ïa ka dawai Formalin hapoh ka kamra.(Arphewlai shamoit sha ka dawai ha ka shi litar ka um). Sa pyndonkam pat ia ka hadien lai sngi. Husiar bha ia lade na ka jingktah ka dawai ia ka koit ka khiah.

6. Tynsah skhem ïa u skum ha ka byrni shuwa ban shet khnang ba un ym kjit um palat. Pyndonkam da ka byrni plastik, samthliew baroh sawdong ïa ka ban jiar um, bad shet bha ia u skum kat kum ba la batai, pyndaitthah ia u hapoh kamra shna song ym shawei pat.
7. Sait bha ïa ki plastik bad shet ha ka um thnam shwa ban pyndonkam. Shet ruh ïa ki ksai byrni da ka jynhaw um thnam.
8. Ka synduk thung bad lyntang tynsah ki dei ban long kiba khuid bad dei ban shet ha ka um thnam shwa ban pyndonkam. Kan bha lada buh ïa ki ha ka tyngier ne rud dpei ha ka por bym pyndonkam.
9. Kan bha ban tynsah ïa u skum ha synduk da ka kor/lyntang tynsah da ki kti ban ïa kaba kyrdem da ki kjat.
10. Ym dei ban pyndonkam shuh ïa u 'tang kba ba hap ha madan ha ka por ba shna song.
11. Pynkylla ïa ki song barabor ha ka por pdem khnang ba ka jing sngem ha u song kan ïa ryntih. Pynjngai uwei u song na u wei pat ban ïada na ka jingkhluit palat jong ki. Lada buh syndah ïa ki kan wanrah ïa ka jingkhluit ka ban pyniap noh syndon ïa ki thied. Ka kamra ka dei ban ïoh lyer pyngngad bha. Ka dei ruh ban lait na ki khnai bad skaiñ tit.
12. Lada lap ïa ki song kiba kem pang ha kamra pdem (ka jingphuh lang tit ïong, saw, stem ne jyrngam ha u song dei ka jingpang) dei ban weng noh shisyndon bad bret ruh sha jngai. Shet ruh mar mar ïa ka plastik bala bit khñiang jingpang kumba 20 minit. Sait kyrpang ïa ka. Kyntait noh ruh ïa ki ksai byrni bad wat pyndonkam shuh da ki juh. ïa ki ksai teh kan bha ban pyndonkam da u ksai plastik (nylon) namar lah ban pyndonkam da u juh hadien ba la shet ha ka um thnam watla u bit khñiang jingpang bad ruh watla

u kham rem ka dor. Haba kheiñ ia ka jinglut u kham myntoi ban ia u ksai byrni.

13. Ka kamra pynsoh ka dei ban long kaba khuid, kaba sngem lynter bad ioh lyer pyngngad bha hapoh kamra. Phikir ia ki song ba wah hapoh kamra ba kim dei ban rkhiang. Ban iada na kane, pynsngem bha ia ka kamra da kaba synreit um ia ka biar bad madan. Lada jia ba tyrkhong eh ka mariang pynsngem wat ia ki song ruh da kaba kynshait um (sprayer). Lada kynshait palat najan kan pyndkut ia ki thied ba dang lung.
14. Ym dei ban ieh ia ki tyllong tit ba la kdiah ha u song ha ka por kheit.
15. Lait na ka jingrkhiang jong ka kamra, ka jingeh ba u nongrep tit un shem ha ka por pynsoh ka long ia ki skaiñ kiba kha pylleng bad boi ksaiñ ha u. Ban iada na kine, u dei ban bret noh mar mar ia kito ki song kiba boi ksaiñ sha pajih na ka jaka thung. Kan bha shibun ia u nongrep tit ban shna kham bun tylli ki kamra pynsoh kiba rit ban ia kawei kaba heh (lada jia ba kem pang ki song tit, ha kawei na ki kamra lane pynjulor ki ksaiñ ia u tit, dei ban bret noh shi syndon ia ki. Hadien kane sa pynkhuid bha ia ka kamra bad wah pat da ki song kiba thymmai. Hynrei yn ym lah satia ban leh kumne lada shna tang kawei ka kamra pynsoh kaba heh).
16. Ha ka por ba u tit u shylluit bad ba un heh, u donkam shibun ka lyer pyngngad kaba rung bad mih ha ka kamra. Kumta, u nongrep u dei ban peit thuh bha bad ailad ia ka lyer ban ioh rung bad mih lyngba ki thliew lyer ba la buh. Ha ka juh ka por ban pynsngem bha ia ka kamra, ym dei ban pyndei um ia ki song ba soh tit.
17. Khnang ba u tit un soh ryntih bha, dei ban wah kylluid ia ki song ha ki siej pynkiang hapoh jong ka kamra.

Kiwei pat ki rukom thung kiba u nongrep u lah ban bud

- A. Kaba pyndonkam da ka kriahe siej (polo), ka jingheh ka long 1 phut ne 30 cms ka jingjylliew la 1 phut ne 30 cms ka pynkiang.
1. ĩa u 'tang kba ba lah shet bad pyndait-thah, thep syrtap ryngkat bad u symbai tad ynda lah dap ka kriahe. Da tynsat skhem ruh u 'tang kba hapoh kriahe.
  2. Donkam ban pynsgem lynter ia ka kamra, naduh ba pdem ba un suh thied haduh ka por ba u soh. Hadien ba la lut u tit, bret noh ĩa u 'tang kba, sait khuid ĩa ka kriahe, phon bha ha um thnam bad pyndonkam da ka juh.
- B. Kaba pyndonkam da ka pla plastik ba jwat bad iohi lyngba. Ka jingheh jong ka kan long 16 inshi ne 45 cms ka pynkiang la 2 phut ne 60 cms ka jing jylliew.
1. Thep khyndiat u skum bal ah shet bad dait thah da ki kti ba la sait khuid. Phriang bha ia u skum hapoh ka pla. Brein symbai bad thep skum biang, tynsat bha da ka kti khamtam ia ki dong ban pynwandur ia ka pla plastik. ĩai leh kumne tad ynda la dap ka pla. Khum bha ĩa ka ryndang pla da kaba khyrwait ia ka bad ha ka juh ka por sam thliw ki barit baroh sawdong ban ĩoh mih ka lyer bad ban lah khum skhem bha ia u skum hapoh kane ka pla.
  2. Pdem ĩa ki song hapoh kamra kumba la batai bad ynda la suh thied weng noh ia ka pla plastik da kaba phylliew suki ĩa u song bal ah suhthied bad da kaba bat na kit duh jong ka pla hadien bal ah law ia u ksai khum. Yn lah ban pyndonkam biang da ki juh kip la plastik hadien ba la sait khuid bad shet ha ka um thnam.

3. Lada thaw ia u song tit da kaba pyndonkam da ka pla plastik, kan bha shibun lada shna ia u halor ka miej kaba rkhiang bad ba la siang ruh da ka plastik ba khuid, ban ia kaba shna ha madan, khnang ban lait na ki khñiang jingpang.

Published by:
Agriculture Information Wing
Directorate of Agriculture
November 2018